

Kaip mažas vaikas pažįsta pasaulį

„Turėtų būti ne iškeliami reikalavimai ir programos, bet paprastai aprašoma vaiko prigimtis. Auklėjimo požiūriai turi savaime išryškėti iš besiformuojančios asmenybės esybės, charakterio esmės“.

Rudolfas Šteineris (Rudolf Steine).

Ar žmogaus prigimtis kinta, ar per amžius lieka ta pati?

Žmogaus prigimtis per visą žmonijos egzistenciją yra nekintanti. Kiekvienas vaikas nori būti laukiamas, o atėjęs į šį pasaulį jausti šilumą ir globą. Kiekvienas vaikas gauna žemišką gyvenimo patirtį. Keičiantis santvarkoms kinta žmonių dvasinio tobulėjimo raida. Keičiasi žmonių įsitikinimai, mintys. Pasikeitė ne prigimtis, o mūsų mąstymas ir pasaulio vertinimas. Ilgus šimtmečius nebuvo skirtumo tarp vaikų ir suaugusių. Nebuvo pastebimi išskirtiniai vaiko poreikiai. Ir vaikui, ir suaugusiam visko buvo po lygiai – tiek malonumo, tiek sunkaus darbo. Požiūris į atsakomybę dėl vaikų auklėjimo pradėjo sparčiai keistis su spausdintinio žodžio gimimu. Ėmė rasti sąmoningai pagrįstas požiūris į vaikų ugdymą. XIX amžiaus pabaigoje ėmė kurtis daug ugdymo įstaigų. XX amžiuje vyravo stulbinamai didelė auklėjimo teorijų gausa ir įvairovė.

Bet netgi tai, kas yra ištirta ir aprašyta, nesuteikia suaugusiems daugiau tikrumo, kad apie vaiką jie jau žino viską. Su naujos kartos atėjimu griūva senos patikrintos tiesos. Suaugęs nebegali jaustis protingesnis už vaiką. Jis tik gali pasidalinti savo patirtimi, kurios vaikas dar neturi. **Ir vėl, jau ne be pirmą kartą istorijoje, ugdymą reikia suvokti naujai: auklėjimas turi tapti saviugda.**

Vaikas atidžiai stebi ką daro suaugęs žmogus. Ar jo veiksmai ir elgsena yra prasmingi, ar sutampa žodžiai ir veiksmai. Tad mūsų, suaugusiųjų, tikslas yra stengtis, kad mūsų vidinės iniciatyvos būtų prasmingos. Mažą vaiką iš tiesų mokome ir jam vadovaujame ne per aiškinimą ar draudimus, o per tai, ką patys darome. Įtakos turi ir tai, ką jaučiame, galvojame. Pavyzdžiui, jei nusprendėme persodinti gėles, tai savaime suprantama, kad mažo vaiko pagalba baigsis tuo, kad jis liks visas murzinas, teks keisti jo drabužius, sugaišime daug daugiau laiko, nes galbūt reiks dar kartą persodinti jo jau pasodintą augalą. Bet vaikas gauna daug patirties. Užfiksuotą patirtį jis perkels į žaidimą, tokiu būdu labiau įtvirtindamas gautus įgūdžius, pojūčius. Vaiko noras

veikti yra didelis ir valingas, nes jo norėjime pažinti pasaulį dominuoja ne mąstymas, o noras veikti. Ir tik apie penktuosius -septintuosius vaiko gyvenimo metus, kai kūno augimo ir formavimosi jėgos užleidžia vietą mąstymo jėgoms, kai prabudusį susidomėjimą vaikas gali suprasti, įvardyti vaizdiniais ir sąvokomis, jis pradeda suprasti tiesioginį, abstraktų, paremtą aiškinimu mokymo turinį.

Pažiūrėkime, kaip tuos pačius procesus išgyvena vaikas ir suaugęs.

	Vaikas	Suaugęs
Mąstymas	Prabunda susidomėjimas, formuojasi vaizdiniai, sąvokos.	Sugalvoja, ką veiks, koks tikslas.
Jausmai	Jausmingai išgyvena veiksmą ir su juo susilieja.	Įsivaizduoja, kaip tas daiktas tarnaus jam. Veikia jausmus.
Norai (valia)	Tiesiog reaguoja į veiksmą ir nori pats veikti.	Apsisprendžia veikti.

Pavyzdžiui, mes norime įsigyti vazą. Pirmiausia mes galvojame kokios vazos norime, ar ji tikrai reikalinga, kokias gėles į ją merksim (mąstymas). Paskui bandome įsivaizduoti, kaip vaza atrodo mūsų namuose, pilna nuostabių gėlių (jausmai). Galop nusprendžiame vazą įsigyti (noras, valia).

Vaikas iš karto nori turėti vazą rankose ir žaisti su ja (noras, valia). Tuomet išgyvena didelį malonumą pilstydamas į ją vandenį ar bandydamas merkti gėles (jausmai.) Ir tik tada jis pradeda galvoti apie tai kaip tą vazą naudos žaidime (mąstymas). Vaiko raidą iki septynerių metų galime įvardinti kaip „kūno sąlygojamą“ intelekto raidą. Mėgdžiojimo procese vaikas tam tikrą įvykį išgyvena per pojūčius, vėliau besiformuojančio mąstymo dėka tas procesas įprasminamas, atsimenamas ir išlieka fizinio kūno atmintyje. Mažo vaiko intelektas taip pat veikia-tik per fizinį kūną. Aktyvi veikla, žaidimas formuojančiai veikia augančius ir besivystančius fizinio kūno ir jutimo organus.

Antroposofijos pradininkas R.Šteineris (1861 –1925) išskiria dvylika pojūčių, pabrėždamas, kad jie yra sveikos žmogaus elgsenos ir pasaulio pažinimo pagrindas.

Lytėjimo pojūtis. Su juo vaikai susiduria tik gimę. Lytėjimas padeda pajusti ribas išorėje. Gyvendamas mamos įsčiose vaikas turėjo aiškias ribas, jautėjas, o gimęs staiga jų netenka. Todėl svarbu vaikui sudarytjas. Vaiką reikia kuo dažniau nešioti, glausti, apkabinti. Jei vaikystė yra pilna meilės, kuri išreikšta per lytėjimą - tiek fizinį, tiek akimis–toks vaikas vėliau labiau pasitikės savimi ir turės stipresnį **Aš pojūtį**.

Jei lytėjimo pojūčio trūksta, vaikams sunku susikaupti, išklaudyti kitą, kurti žaidimą. Šie vaikai daiktus ar žaislus neša ir deda į vieną vietą, bet nieko veikti su jais negali. Dėl negebėjimo išklaudyti sunku formuoti socialinius santykius. Yra posakis: „neišmylėti vaikai“. Tai vaikai, kuriems vaikystėje trūko meilės ir šilumos. Paauglystėje ar užaugę jie neturi pasitikėjimo savimi ir bando jo ieškoti išorėje.

Gyvybės arba gyvasties pojūtis. Šio pojūčio palaimą vaikas išgyvena kai šalia yra saugus žmogus. Kai vaiko gyvenimas organizuojamas ritmingai, aiškiai. Kai vaikas auga žinodamas ir tikėdamas, kad juo bus pasirūpinta.

Kuo stipresnis gyvasties pojūtis, tuo aiškesnis ir gilesnis formuojasi **minčių, teisybės pojūtis**. Tiltas, kuris vaikystėje jungia gyvybės ir minčių pojūčius yra pasakos. Mažam vaikui pasaulis yra geras. Per pasakas jis gauna suvokimą apie blogio egzistavimą. Bet blogio buvimą vaikas priima ne tiesiogiai. Pasakos tai parodo per simbolius. Per pasakas vaikas gauna kodą teisybės pojūčiui.

Jei gyvastes pojūtis silpnas, vaikas dažnai prastai valgo, būna sutrikęs jo miegas. Vaikas nenori eiti į gyvenimą, yra pasyvus, neturi pasitikėjimo gyvenimu. Šį pojūtį silpnina ritmo nebuvimas, skubotumas, barniai. O šį pojūtį stiprina bendri darbai su suaugusiuoju, aiški, ritminga, pasikartojanti veikla.

Judėjimo pojūtis. Mes turime sudaryti sąlygas laisvam vaiko judėjimui, kad vaikas galėtų karstyti, šokinėti, balansuoti, ropoti, šliaužioti, kasti, statyti smėlio pilis, lipdyti, pjaustyti daržoves... Tokiu būdu lavėja tiek stambioji, tiek smulkioji vaiko motorika. Per judėjimą vystosi mąstymo lankstumas, fantazija ir vaizduotė. Judėjimo pojūtis turi glaudų ryšį su **kalbos, žodžio pojūčiu.**

Jei judėjimo pojūtis yra silpnai vystomas ir mažas vaikas juda mažai, formuojasi įprotis nieko nedaryti. Tokie vaikai neformuoja įgūdžių ir tampa priklausomi. Jų pasitikėjimas savimi ir savivertė neauga. Dėl judėjimo stygiaus galimas lėtesnis kalbos vystymasis.

Pusiausvyros pojūtis. Jis ugdomas sudarius vaikams sąlygas judėti balansuojant. Šį pojūtį ugdo ėjimas suoliuku ar kitu siauru paviršiumi, lipimas į medį, važinėjimas balansiniu dviratuku... Pusiausvyros pojūtis siejasi su **klausos pojūčiu.**

Kai pusiausvyros pojūtis silpnas, vaikas negali išlaikyti balanso, važiuoti dviračiu ar riedučiais, dažnai užsigauna, susižeidžia.

Regos pojūtis. Tai labiausiai atviras išorei pojūtis. Šiam pojūčiui šiuolaikiniame vaiko gyvenime pradėta skirti daugiausia laiko, nes medijų pasaulis atima visa laiką, kurį vaikas galėtų praleisti judėdamas, žaisdamas, dirbdamas.

Kompiuteriai yra neatsiejama komunikacijos, darbo priemonė žmonių gyvenimuose. Bet ar jie yra tai, ko reikia mažam vaikui? **Tikrai ne.** Vaikai iki septynerių metų mokosi per konkrečias veiklas, per pojūčius, kuriuos gauna veikdami, o vėliau visa patirtį užfiksuoja žaidimuose. Apie septintuosius metus, kai mąstymas nebus susijęs su konkrečiais pojūčiais ir priklausomas nuo konkrečios veiklos, tuomet virtualus pasaulis jam gali tarnauti kaip pažinimo priemonė. Ilgas laiko praleidimas prie ekrano netinkamas ir dėl to, kad atstumas nuo ekrano iki akių yra visada vienodas. Paprastai regos laukas apima apie 200 laipsnių spindulį, o žiūrint į ekraną sumažėja iki 70–80 laipsnių. Tuomet akys praranda lankstumą. Regos pojūtis turi sąsajas su **skonio pojūčiu**. Yra net posakis “Ryja akimis”.

Uoslės pojūtis siejasi **sušilumos pojūčiu**. Kai grįžtame mintimis į vaikystę dažniausiai mūsų atmintyje iškyla vaizdas ar įvykis, lydymas kvapo, skonio, šilumos. Vaiko gyvenime turėtų vyrauti rami, jauki aplinka, ne itin ryškios spalvos. Kuo daugiau daiktų,

pagamintų iš natūralių medžiagų. Maistas turėtų būti skanus, sveikas. Kas diena vaikas turėtų gauti šilto maisto.

Mūsų, suaugusių, mąstymas šiandien didžia dalimi priklauso nuo teiginio: „**Kuo anksčiau tuo geriau**“. Bet teisingiausias posakis, kalbant apie mažą vaiką, būtų: „**Viskas savo laiku**“.

Paslėptas vaiko mokymasis per pojūčius bei aktyvią veiklą, socialinį bendravimą, formuoja pamatą, ant kurio mokykloje bus statomas vis didesnis loginio mąstymo bei pažinimo namas.

